

Om at samle på bøger

Peter Christiansen: Om at samle på bøger og andet bogligt og bibliofilt. Gyldendal 1970. 164 s. 40,00 kr.

Peter Christiansen har altid foretrukket at leve skjult og vel, efter det bevingede ord. Mange har gennem årtierne haft glæde af hans kræse lille forfatterskab, fagligt som skønlitterært, og kredsen omkring Gyldendal har selvfølgelig kendt sin mangeårige påskønnede konsulent – efter sigende den sidste dansker, der har benyttet det sym-patiske gamle ord »litterat« som stillingsbetegnelse. Men personen har altid undgået at træde blot halvoftentligt frem, og der skal nok være de yngre bogvenner, der knap forbinder noget med forfatternavnet på den bog, der nu ligger på bordet, harmonisk klædt på af Austin Grandjean og Nordlundes Bogtrykkeri med den dejlige Dante antikva, desværre ikke så fri for trykfejl, som forfatteren kunne fortjene.

Imidlertid vil bogen givetvis vinde sin ophavsmand nye læsere. Der er så få, der skriver kvalificeret om bibliofili hertillands, og som overhovedet har udblik også til strømninger i nutidens udenlandske bibliofili og bibliografi; bogen vil fængsle ved autors rodfæstede viden og dannelse og hans bundne varme, men samtidig kunne vække modsigelse hos andre samlertyper. Man får inden for vort fælles felt ingen finere skribent og vejleder end Peter Christiansen.

Bogens hovedstykker har været trykt før, men bagi bogen findes foruden originaltrykkenes evt. noter fyldige åjourføringer og tilføjelser. *Hundrede år mellem bøger* – jubilæumsbog for Høst & Søn 1936 – husker man træk af, selvom man blot har læst den een gang for meget længe siden, også dens karakterfulde ydre. Her genlæses teksten, oplysende og indforstået på een gang. *Dedikationseksemplaret* (Bogvennen 1948) hørte til ens studietids glæder og klarede begreber, som ellers lå – og i den udenlandske faglitteratur vist stadig ligger – mindre klart udredet. Og to privattryk om *Anker Kyster* (1942 og 1960) viser P. Chr.s sjældne skrivekunst, når det gælder et ham nærstående menneske. Endvidere findes en trykt og en utrykt opsats om henholdsvis

manuskriptet til *Alice in Wonderland* og om *mæcenbegrebet*, det sidste i anledning af Statens kunstfond.

Rige som disse afsnit er på viden og synspunkter, er det dog *titelessayet* (fra En bog om bogen, 1950) og *En bogsamlers status* (nyskrevet indledningskapitel), man må betragte som tyngdepunkterne. Vejledningen i bibliofili er formet som et brev til en meget ung og nøgtern ven, der vil samle et standard-brugsbibliotek inden for sin private interesse; men rådene vides ud til et overblik over flere samlertyper, og højest rangerer kravet om kærlighed til litteraturen og det personlige forhold til enhver bog, man under en plads i sin reel. Af den grund kan også den unge læser med de beskedne midler etablere sig som egentlig samler, og ikke mindst for ham er jo essayet skrevet; følger han virkelig P. Chr.s praktisk/menneskelige råd, kan han komme planmæssigt ind på samlervejen og måske endda lære af andres dumheder i stedet for absolut at skulle gøre sine egne.

P. Chr. har selv ladet et par tusinde bind passere sine reoler, men ejer i dag, som det omtales i hans »status«, kun 440 værker, til gengæld alle perfekte. (Kgl. Bibl. har i de seneste år kunnet glæde sig over at erhverve en mængde associationseksemplarer fra hans konsulenttid). De halve er endda »anskaffet i løbet af det sidste tiår, efter at jeg var færdig med at samle og vidste, hvad jeg ville have. Min bogsamling er en brugssamling og opfylder det krav, jeg stiller til brugstingen om fuldendthed i sin art. Jeg har ikke én bog stående, om hvilken jeg ikke kan sige, at den er min i kraft af valgslægtskab«. Der taler den individualistiske samler, kabinetsamleren, der absorberer tidligere udviklingstrin i det nuværende, og som desuden har et begrænset rent praktisk bogbehov, modsat den bredere samler, der nødig skiller ud, og hvis bøger derfor er hans selvbiografi (jf. s. 123-25), foruden at han af praktiske grunde må have en del om sig.

»Jeg har bogen – den har ikke mig«.

Ikke i denne antikke sentens, men i modstillingen af de to typer, ligger konfliktstoffet, ikke mellem forfatter og anmelder, men mellem to sider af anm.s eget samlerjeg – har man gjort endnu flere ting halvt, end man troede? Og mon

ikke andre bogvenner gerne vil læse med og deltage i slagsmålet? Disse linier er jo ikke stedet dertil.

Som gymnasiast skrev jeg dansk stil om det selvvalgte emne »Om at samle paa Bøger«. Tyve år efter havde jeg i »Læsningens glæde« anledning til at mindes den med bemærkningen: »Einar Christiansens dyrebare tilbageskuende essays, der citeres en eller to gange, er jo som skrevet for en attenårig. Bliver man gammel nok, vil de atter vække samme resonans som dengang«. Nu, atter nøjagtig ti år senere, har jeg – endnu ikke »lille og lykkelig nok« – foran mig hans nevøs samlede arbejder om bøger og bogkærlighed. »Til Selvprøvelse, Samtiden anbefalet«. Og med tak.

ED

Nordjysk kærlighed til ex-libris-kunsten

Ex-libris ligger på kanten af Bogvennens emnekreds, men nær til mange bogvenners interesse-sfære. Man skal i dette tidsskrift ikke forvente megen omtale af dette emne, der jo har sine egne kanaler; men særlige anstrengelser fortjener at blive ført til protokol.

Oppe i Frederikshavn sidder Klaus Rödel med et nydeligt mini-forlag kaldet Exlibristen. Hvordan han bærer sig ad med at udgive så meget og så eksklusivt må forblive en gåde. Enten må han være en hovedrig mand, eller bruge alle sine sparepenge. Hvis han da ikke forstår at appellere til den gode vilje.

På redaktionens bord ligger fire publikationer. Tolv originalraderinger af *Rudolf Koch* i Braunschweig. Motiverne er fra Goethes Faust. Desuden seks litografiske ex-libris af *Karel Oberthor* fra Praha. Den jugoslaviske grafiker *Károly Andruskó* tegner sig for 23 træsnit fra Danmark. Og endelig *István Tempinszky* fra Budapest, fra hvis kobberstukne samling vi bringer et eksempel.

Spændvidden i de fire bøger er stor, den kunstneriske kvalitet noget svingende, udførelsen overalt præget af kærlighed og omhu. Der går tråde fra Frederikshavn til mange ex-libris-steder

i verden. Og det kommer adskillige bogelskere til nytte, selv om oplagene – især for de kobberstukne udgavers vedkommende – naturnødvendigt må være af beskeden størrelsesorden.

EEF

The Fraser Press

Bibliofile bøger udmærker sig ofte ved, at den smukke typografi, det eksklusive papir og den fornemme indbinding kombineres med en række illustrationer, som giver illustratør og tilrettelægger lejlighed til at vise deres mesterskab i afstemningen af bogens illustrative og typografiske værdier. Den illustrerede bibliofile bog har ydermere ofte den »egenskab«, at den på grund af sit iøjnefaldende ydre i højere grad indbyder til beskuelse og – jeg havde nær sagt – befangling end til læsning; med al respekt for den intensive illustrering, synes denne således hyppigt at fritage bogens besidder fra en evt. følelse af forpligtelse til at læse det værk, som således er blevet gen-

stand for tegners og tilrettelæggeres forenede omsorg. Hertil kommer, at netop illustreringen er med til at fordyre bogen i alle produktionens faser, en fordyrelse, som ofte indebærer, at »fine« bøger meget hyppigt også er tynde bøger. Disse indledende betragtninger skulle ikke opfattes polemisk mod den bibliofile bog, som netop ofte er de frugtbare typografiske eksperimenteres laboratorium, de fremsættes snarere som udsprunget af en egen puritansk begejstring over fremkomsten af en række bibliofile bøger, som netop i vinter er udkommet i England på den nystartede *Fraser Press*. De bøger, som Gordon Fraser udsender fra sit forlag, er nemlig nok bibliofile, papiret er udsøgt, indbindingen – hvadenten den er udført i niger eller shirting – er fornemt håndværk, og trykningen kan næppe udføres bedre; det, der imidlertid adskiller dem fra den traditionelle »fine« bog, er typografien, eller rettere det forhold, at typografien er Frasers eneste »virkemiddel«, hvortil kommer, at bøgerne har et omfang, som man ikke er vant til, når talen er om bibliofile bøger. Således rummer de første fire udgivelser, *Gargantua & Pantagruel* af Rabelais, *Joseph Andrews* og *Pamela* af Henry Fielding, *Wuthering Heights* af Emily Brontë samt *Nostramo* af Joseph Conrad, henholdsvis 744, 404, 364 og 452 sider. Det er naturligvis ikke omfanget, der gør disse bøger til godt boghåndværk, emend man næsten i denne sammenhæng fristes til at påstå det: der er noget overvældende ved så megen god typografi på én gang, side efter side sat med Monotype i prægtige klummer med optimal skydning får næsten kvantiteten til at blive en kvalitet for sig, en kvalitet, som understreges af den for et sådant forehavende dristige mangel på illustrationer.

Disse prægtige bøger kan erhverves hver for sig fra *The Fraser Press*, Eastcotts Road, Bedford, England; de koster nok mange penge, men de er ikke dyre: et oplag på 1500 eksemplarer har muliggjort priser svingende fra 19 til 9 guineas (afhængig af indbinding og titel), og for den, der vil betale for godt boghåndværk, gives der vitterligt valuta for pengene; jeg vil tro, at man skal tilbage til *The Nonesuch Press* for at se kvalitet svarende til den, *The Fraser Press* her tilbyder sine læsere.

CE

Fund og Forskning 1970

Det kongelige Biblioteks årbog spænder som sædvanligt over en rigdom af emner, og man må, hver gang et nyt bind *Fund og Forskning* udkommer, forbløffes over, hvor mangfoldige aktiviteter det store boghus rummer i sig. Konservator Ove K. Nordstrand fortæller om *Vandmærker og vandmærkeforskning*, og anmelderen noterer ikke uden entusiasme, at artiklen bærer den lovende undertitel »Papirhistoriske noter 1«.

Kunsthistorikeren N. L. Faaborg bringer en række breve fra *Johan Thomas Lundbye* skrevet under Italiensrejsen til professor N. L. Høyen og dennes kone, artiklen er illustreret med Lundbys smukke tegninger. John Christianson meddeler *Tycho Brahe's Facts of Life*, således som de fremgår af en korrespondance mellem Ole Worm og Tycho Brahes første biograf, den lærde franskmand Gassendi, og under rubrikken »Hamburg – Bergen – Roskilde« giver Harald Ilsoe et bidrag til den ældre danske bibliotekshistorie ved bl. a. at beskrive de bøger, som *Otto Sperling*, *Povl Andersen*, *Anders Lauridsen* og *Povl Pedersen* har haft i deres biblioteker; Harald Ilsoe giver herved et indblik i 1600-tallets lærde verden. Charlotte Christensen har skrevet en artikel om et sydhavsmotiv hos *Nicolai Abildgaard* og *Hertha Kirketerp-Møller* lader på grundlag af *F. C. von Havens dagbog* læseren følge med på en rejse fra København til Konstantinopel i 1761. Det er denne rejse, bl. a. sammen med Carsten Niebuhr, der senere fortsattes til »det lykkelige Arabien«, og som endte så tragisk, idet samtlige ekspeditionsdeltagere på nær Niebuhr afgik ved døden i det fremmede.

CE

Biblis 1969

skal ikke blot fremhæves for sin egen skyld, men også fordi årbogen for 1969 danner slutstenen i den svenske bogtilrettelægger Valter Falks gennemgang af de forskellige skriftfamilier; denne gennemgang har strakt sig fra renaissanceantikvaen over Jansonantikvaen og Baskervilles skrifter til grotesken og afsluttes nu med en

indsigtsfuld og meget læseværdig, stor artikel om *den klassicistiske antikva*. Læsningen af Valter Falks artikel får én til med spænding at se frem til den nye udgave af hans bog *Nutida typsnitt*, som ifølge Biblis' pressemeddelelse snart er på trapperne.

Et andet meget læseværdigt indslag i Biblis 1969 er redaktør Kurt Bergengrens artikel *Tänka med ögonen*, der handler om den svenske fotografiske bog, dens holdning til fotokunsten og ikke mindst til Sverige, som både kærligt og kritisk ses afspejlet i denne bogtype, der set fra denne side af Sundet kan forekomme næsten som en særegen national kunstart: betænker man navne som Bengt Berg, Anders Billow, Anna Riwkin-Brick og Carl Fries skulle synspunktet forekomme indlysende, og når artiklens forfatter oplyser, at Strindberg var den første, som tænkte i fotobilledbøger, uden at det dog nogensinde lykkedes ham at skabe en, forstår man, at svenske bogfolk har tænkt med øjnene, næsten så længe som man har kunnet reproducere fotografier i bogtryk.

Biblis 1969 rummer desuden artikler af Georg Svensson, der skriver om *Carl Larssons Lenngrenillustrering*, af Folke Sandgren, som skriver om *Roggebiblioteket* på Strängnäs, samt af hovtraktör Tore Wretman, der giver en ærlig og appetitvækkende skildring af sit *gastronomiske bibliotek*.

CE

Når man bruger en teknik, må man gøre sig klart, hvori denne tekniks yderste ydeevne består; man må være lige så følsom over for tegningens væsen og pladens korning som over for de snedækte veje og skumle interieurs. Og når man er så heldig at have satsbilledet, inden man skal fuldføre tegningerne, må kunstneren tage det hensyn til satsen, brødet i bogen, at tegningerne ikke kommer dybere ned i toneforholdet end satsen. Satsen er det væsentlige i bogen, og illustrationerne er og bliver aldrig andet end akkompagnement, som kan brede sig så meget, det vil, men hele tiden aldrig glemme at holde sig i andet plan. Der er i bogens verden ganske klare retningslinier at gå efter, ligesom de findes for ethvert andet instruments vedkommende.

Erik Clemmesen, grafiker

Egill Snorrason

er født 1915, dr. med. 1950, specialist i fysiurgi og intern medicin og fra 1966 overlæge ved Rigshospitalets fysiurgiske afdeling. Blandt mange andre poster, der dels står i forbindelse med disse specialer, dels med en levende interesse for medicinens historie og for bogvæsen, kan nævnes æresmedlemskab i Dansk medicinsk-historisk Forening og formandskab i Dansk Bibliofilklub. Overlæge Snorrason har foruden andre medicinhistoriske arbejder skrevet en række små monografier over danske lærde i 17. og 18. århundrede.

Felix Hoffmann

født 1911 i Aarau, hvor han også bor i dag, er selv tegner, træskærer, maler og illustratør. Hans hidtil seneste værk er udkommet på forlaget Sauerländer i Aarau (Schweiz): »Die sieben Tod-sünden« med illustrationer efter raderinger og med vers fra Sebastian Brants »Das Narrenschiff«.

Blandt hans tidligere arbejder er en bibliofiludgave af »Den standhaftige tinsoldat« med raffinerede farvetræsnit.

Tegningerne til det foreliggende bidrag er af Felix Hoffmann. De forestiller: side 266 en landskabsskitse af Felix Hoffmann, side 267 »Pigerne på broen« af Edvard Munch og side 269 »Eksekutionen den 3. maj 1808« af Francesco Goya. Over for originalversionen er (til højre) sat en spejlvendt udgave af samme motiv (fotografisk modstillet ved klichéfremstillingen). Side 270 viser en tegning efter et diagram af Kandinsky: »Punkt og linje til flade«.

Redaktionen takker udgiveren af tidsskriftet *Illustration 63*, Zeitschrift für Buchillustration, hr. Curt Visel, Memmingen, for tilladelse til at oversætte dette stykke fra hæfte 2/1969 af tidsskriftet, som vil blive omtalt i næste nummer af *Bogvennen*. Det bør måske præciseres, at kinesisk, japansk og visse hieroglyfindskrifter alle er i lodrette linier og alle fra højre mod venstre. Andre hieroglyfindskrifter og i vore dage også de fjernøstlige sprog opstilledes i vandrette linier fra venstre.